

העיקר הארבעה עשר

מים ראשונים: הרמב"ם כתב ו"ד ספרים בהלכה ו"ג עיקרים באמונה. עיקרים שזכו להיחרת לדורות בפיוט "יגדל אלהים חי וישתבח" (שיש כמה טוענים למחברו) שמושר בזמנים שונים ובמנגינות שונות קהילה קהילה ומנהגיה. העיקר ה-י"ב הוא האמונה בביאת המשיח (וה"ג הוא תחיית המתים) אשר זכה בנפרד למנגינות שונות ומושר בימינו בהתכנסויות וטקסים שונים. וכבר תיאר הרמב"ם את המשיח כדמות מעשית ולא פלאית בפרקים יא יב בסוף הלכות מלכים, בדבריו: "ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו, אין הדבר כך ... אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהיה שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג".

אנחנו מבקשים להשלים עיקר נוסף – העיקר ה-י"ד ולהעמיד בכך את י"ד עיקרי אמונה כנגד וכהשלמה ל- י"ד ספרי ההלכה, אשר לא בכדי שם הרמב"ם בראשם את הלכות דעות. **ראו הסבר נוסף ליצירת דף זה במים האחרונים.**

במשפט אחד

אני מאמין באמונה שלימה באחריות האדם לפעול בעולם בעזרת שכלו וכח הבחירה אשר חנן אותו הקב"ה, להבין ולהשכיל את העולם אשר סביבו ואת קורות העתים ולבנות חברה בריאה וצודקת באחוה, בצניעות ובשלום.

נוסח מקוצר

אני מאמין באמונה שלימה שהבורא אשר יצר את האדם בצלמו, בצלם דמות תבניתו, נתן לו דעת, בינה והשכל לכלכל את מעשיו בעולם, הן כפרט והן כציבור. השגחתו יתברך, אשר מלווה את כל מעשי האדם, אינה מייתרת את חובתו להבין ולהתבונן בבריאה ובחיים המעשיים אשר סביבו: ללמוד את טבע העולם וצפונותיו, להתבונן בתולדות העבר וקורות העתים, לחקור את הטבע האנושי וחיי החברה, לכנס ולאסוף ידע וחכמה יחד עם שאר בראי בראשית. לבנות חברה מתוקנת של אחווה וצניעות, צדק ושלום.

אני מאמין שעיקר זה יחד עם העיקרים האחרים - כולם, חטיבה אחת הם. כולם יחדיו משקפים את היהדות הנכונה של אמונה בהשגחה יחד עם כוח הבחירה, של כפיפות יחד עם אחריות, של ענווה לצד תעוזה, של ציפיה ואמונה בעולם טוב יותר יחד עם חתירה להשגתו. אני מאמין שהכל צפוי והרשות לא רק נתונה, אלא היא חובה ומצווה.

נוסח מורחב

אני מאמין באמונה שלימה שהבורא אשר יצר את האדם בצלמו, בצלם דמות תבניתו, נתן לו דעת, בינה והשכל לכלכל את מעשיו בעולם, הן כפרט והן כציבור.¹ השגחתו יתברך, אשר מלווה את כל מעשיו, אינה מייתרת את חובתו של האדם להבין ולהתבונן בבריאה ובחיים המעשיים אשר סביבו: ללמוד את טבע העולם וצפונותיו, להתבונן בתולדות העבר וקורות העתים, לחקור את הטבע האנושי וחיי החברה, לכנס ולאסוף ידע וחכמה יחד עם שאר בראי עולם ובאי בראשית. לבנות חברה מתוקנת של אחווה וצניעות, צדק ושלום.

אני מאמין שהאדם המאמין חייב לקחת אחריות על מעשיו ועל גורלו ולהכיר בכך שהקדמה האנושית הכללית במדע, רפואה, רווחת הפרט, זכויות אדם, כלכלה מפותחת, סדרי חברה ומדינה, חוק ומשפט ועוד, גם היא מגילויי ההשגחה וברכת: "אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה".²

אני מאמין שהאתגר והאחריות הגדולים שניצבים לפני האנושות כולה, עם ישראל בפרט, היא לוודא שגילויי תבונה אנושית אלה לא יהפכו לרועץ – שהרוח האנושית תכוון ותנווט את המדע והטכנולוגיה ולא תשתעבד להם, לתיקונו של עולם ולא לקלקולו, לבנייתו ולא להריסתו. כמאמר מדרש קהלת רבה פרשה ז: "בשעה שברא

¹ ראה לשון אבן עזרא בהקדמתו לתורה: "כי לא נתנה התורה לאשר אין דעת לו, והמלאך בין אדם ובין אלהיו הוא שכלו".

² ראה ירושלמי ברכות פרק ד הלכה ד: "רבי אמר: תמה אני היאך בטלו חונן הדעת בשבת, אם אין דיעה תפלה מניין? אמר רבי יצחק: גדולה היא הדיעה שהיא ממוצע בין שתי אזכרות, שנאמר: כי אל דיעות ה' [שמואל א ב ג]. ויש שלומדים זאת שם מהפסוק במשלי ב ה: "אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא".

הקב"ה את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי. **תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך**". **אני מאמין** שלעם היהודי שזכה להיות ריבון בארצו לאחר שנים רבות של גלות וסבל, עם שעליו אמרה התורה: "רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה" (דברים ד ו), עם שידע ליצור וליטול חלק בקדמת האנושות גם בשנים של דיכוי, עריצות וחוסר ריבונות – לעם זה יש כעת אחריות מיוחדת ליטול חלק פעיל בקדמה הכלל-אנושית ולנווט אותה לאפיקים הנכונים.

אני מאמין שעיקר זה אינו סותר את עיקר הציפייה למשיח, וכל י"ג העיקרים האחרים. כולם, חטיבה אחת הם, כולם יחדיו משקפים את היהדות הנכונה של אמונה בהשגחה יחד עם כוח הבחירה, של כפיפות יחד עם אחריות, של תפילה יחד עם עשייה, של ציפייה לעולם טוב יותר יחד עם חתירה להשגתו. אני מאמין שהכל צפוי והרשות לא רק נתונה, אלא היא חובה ומצווה.³

מים אחרונים: 'תוספת' זו ל"ג העיקרים שטבע הרמב"ם היא סמלית כמובן ולא באה לקבוע שכל מי שאינו מאמין בעיקר זה הוא כופר. אין זה בסמכותנו וממנהגנו להגדיר מי הוא 'כופר' או אפילו 'בלתי מאמין' וכיוצא באלה. וכבר בא רבי יוסף אלבו בספר העיקרים ואדרבא, צמצם את העיקרים של הרמב"ם לשלושה בלבד⁴ והעמיד את כל השאר, כולל האמונה במשיח ובעולם נברא יש מאין ובתחיית המתים ועוד, על שורשים וענפים המשתרגים מתוך העיקרים. זאת, על מנת לצמצם את הגדרת מי שכופר ולהמירה במי שטועה ויש לו חלק לעולם הבא.⁵ אז אנחנו בוודאי שלא נוסף עיקר במובן שמי שאינו מאמין בו הוא כופר ואינו מבית ישראל ח"ח. התוספת שלנו, הסמלית כאמור,⁶ באה מצד החיוב והחיובי ומהרגשה שהסתמכות יתר על כך שהקב"ה יעשה הכל עבורנו ואנו "אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים", מחמיצה את ההבנה הבסיסית מה מבקש מאיתנו הקב"ה, אילו כלים נתן לנו ומה "חובתנו בעולמנו". הדברים שנוסחו לעיל אינם חידוש וכבר אמרו אותם גדולים וטובים (אולי מועטים מדי) לפנינו. אך נראה לנו שהדברים צריכים חיזוק וניסוח ברור, עד כדי שימוש בכותרת 'העיקר הארבעה עשר'. זאת, לנוכח שני האתגרים הגדולים הניצבים לפנינו בימינו: ההתפתחות הכלל-אנושית הדרמטית בכל ענפי החיים וחידוש הריבונות היהודית של עם ישראל בארצו לאחר אלפי שנות גלות.

ברוך שכיוונו לדעת גדולים

לאחר שהפצנו דף זה למספר אנשים, העיר את עינינו אמנון שפירא ז"ל מקבוצת טירת צבי, שכבר קדם לנו הרב יוסף דוב סולבייצ'יק, אשר כותב כך בספרו חמש דרשות:

"אמת-בראשית השנייה עליה מושתתת תנועתנו, מתבטאת ב'אני מאמין' ארבעה-עשר: ... 'אני מאמין באמונה שלמה שזאת התורה ניתנת לקיום, לגישוש ולביצוע מלא בכל מקום ובכל זמן, בכל המערכות החברתיות, הכלכליות והתרבותיות, בכל הנסיבות הטכנולוגיות ובכל התנאים הפוליטיים" (חמש דרשות לרב יוסף דוב סולבייצ'יק, עמ' 111-112, הוצאת טל אורות ירושלים תשל"ד).

בנוסף, ידידנו ד"ר יוסי אורבך ה"ו הפנה את תשומת לבנו לספרו של הרב יונתן זקס: שיג ושיח בפרשות השבוע, פרשת ניצבים: העיקר הארבעה עשר. שם מצביע הרב זקס על חשיבות המספר 14 בספרות הרמב"ם: ה"ד החזקה, 14 השורשים בספר המצוות, החלוקה הפנימית של מצוות עשה ומצוות לא תעשה (כל אחת) ל 14 קבוצות, וכך גם בטעמי המצוות בחלק השלישי של מורה נבוכים. מדוע אם כך הסתפק ב"ג העיקרים? מסביר הרב זקס שהעיקר הארבעה עשר מצוי בפרק ה בהלכות תשובה לרמב"ם: "רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו ... ודבר זה עיקר גדול הוא והוא עמוד התורה והמצוה וכו'". והוא גם מסביר שם מדוע בחר הרמב"ם לא למנות עיקר זה ברשימת י"ג העיקרים ש"מתמציתם את אמונתנו בה", בעוד שעיקר כח הבחירה "מבטא את אמונת ה' בנ". אך אנו סבורים שהעיקר הארבעה עשר כפי שניסחנו לעיל שייך בהחלט (גם) לעיקרי האמונה שלנו בקב"ה ובתורתו, שהרי כך הצטוונו

³ וכמאמר מסילת ישרים: "תחילתו בהשתדלות וסופו במתנה".

⁴ מציאות ה', השגחה לשכר ועונש ותורה מן השמים

⁵ ראה [תמצית ספר העיקרים](#) במהדורת אינטרנט, אתר דעת, בידי זהבה גרליץ ויהודה אייזנברג.

⁶ אפשר שהושפענו גם משירו המרגש של יהודה עמיחי: [הדיבר האחד עשר](#).

בתורה בפסוקים רבים, בפרט בספר דברים, ראו דברינו [ובחרת בחיים](#) בפרשת נצבים, [על כח הבחירה ולפנים משורת הדין](#) בפרשת ראה, [הכל בידי שמים חוץ מראה שמים](#) בפרשת עקב ועוד. ואם יורשה לנו להעיר, אמונה בביאת המשיח ובתחיית המתים, שהרמב"ם כן כלל, היא דבר פאסיבי – אין לאדם מה לעשות חוץ מלהמתין, להאמין ולצפות וכלל לא בטוח שיזכה לראותם בימיו עלי אדמות. אבל העיקר הארבעה עשר הוא מצוות קום ועשה "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" וכמאמר בגמרא עירובין כב ע"א: "היום לעשותם - ולא למחר לעשותם". התבונה האנושית הכללית הולכת ומתפתחת במהירות עצומה (לטוב ולרע) לנגד עינינו וחובה עלינו ליטול בה חלק, להסיטה למקומות הרצויים, ובוודאי לא להתעלם ממנה.